Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet
Ministry of Agriculture and Forestry

Maa- ja metsätalousministeriön vastaus eduskunnalle lausumista

Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen elintarvikelaiksi ja laiksi sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta
HE 3/2021 vp - EV 24/2021 vp

> 1. Eduskunta edellyttää, että maa- ja metsätalousministeriö tiukentaa elintarvikkeiden merkitsemisvaatimuksia, jotka koskevat alkuperämerkintöjä, ja tehostaa valvontaa sekä sanktioita valiokunnan mietinnössä esitetyn mukaisesti ja tuo tarvittavat säädösmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi vuoden 2022 aikana. Suomen on haettava poikkeamista EU-lainsäädännöstä, mikäli säädösten muuttaminen ei muutoin ole mahdollista.
>
> 2. Eduskunta edellyttää, että maa- ja metsätalousministeriö helpottaa ja parantaa pienteurastamojen toimintaedellytyksiä sekä tilateurastusta valiokunnan mietinnössä esitetyn mukaisesti ja tuo tarvittavat säädösmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi vuoden 2022 aikana. Suomen on haettava poikkeamista EU-lainsäädännöstä, mikäli säädösten muuttaminen ei muutoin ole mahdollista.

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa lausumiin seuraavasti:

1. Eduskunta edellyttää, että maa- ja metsätalousministeriö tiukentaa elintarvikkeiden merkitsemisvaatimuksia, jotka koskevat alkuperämerkintöjä, ja tehostaa valvontaa sekä sanktioita valiokunnan mietinnössä esitetyn mukaisesti ja tuo tarvittavat säädösmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi vuoden 2022 aikana. Suomen on haettava poikkeamista EU-lainsäädännöstä, mikäli säädösten muuttaminen ei muutoin ole mahdollista.

Suuri osa kuluttajista toivoo nykyistä kattavampia tietoja elintarvikkeiden alkuperästä. Suomi on useissa eri yhteyksissä Euroopan unionin toimielimissä korostanut, että elintarvikkeiden alkuperämerkintöjä koskevia vaatimuksia tulisi edelleen kehittää ja että alkuperämerkinnöistä tulisi säätää nimenomaan EU-lainsäädännössä. Harmonisoiduilla täytäntöönpanosäädöksillä varmistettaisiin vaatimusten soveltaminen asianmukaisella tavalla kaikissa EU-jäsenvaltioissa.

Koska alkuperämerkintöjä koskevaa EU-lainsäädäntöä ei ole kehitetty toivotulla tavalla, Suomi antoi keväällä 2017 maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (218/2017), jolla säädetään elintarvikkeen ainesosana käytetyn lihan (nauta, sika, lammas ja vuohi, siipikarja) sekä maidon ja maitotuotteiden ainesosana käytetyn maidon alkuperämaan ilmoittamisesta Suomessa valmistetuissa valmiiksi pakatuissa elintarvikkeissa. Asetus on määräaikainen ja sen voimassaoloa on sittemmin jatkettu 31.12.2023 asti. Kuluttajan tiedonsaannin parantamiseksi edelleen Suomi antoi alkuvuodesta 2019 maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (154/2019), jolla säädetään, että ravintoloissa ja muissa tarjoilupaikoissa kuluttajalle on ilmoitettava kirjallisesti aterian ainesosana käytetyn tuoreen, jäähdytetyn ja jäädytetyn lihan (nauta, sika, lammas ja vuohi, siipikarja) alkuperä. Myös tämä asetus on määräaikainen, ja sen voimassaoloa on jatkettu 30.4.2023 asti.

Viranomaisvalvonnassa alkuperämerkintöjä kuten muitakin pakollisia elintarviketietoja valvotaan osana normaalia riskiperusteista elintarvikevalvontaa kunnan elintarvikevalvontaviranomaisten toimesta. Valvonta koskee myös pakkaamattomista elintarvikkeista vaadittavia tietoja. Jos valvonnassa havaitaan puutteellisia tai määräysten vastaisia merkintöjä, vaikuttavat puutteet yrityksen Oiva-arvosanaan ja lisäksi valvontaviranomainen käyttää elintarvikelaissa (297/2021) säädettyjä hallinnollisia pakkokeinoja. Huhtikuussa 2021 voimaan tulleessa elintarvikelaissa on uusi hallinnollinen sanktio, elintarvikevalvonnan seuraamusmaksu (67 §). Valvontaviranomainen voi määrätä 300 – 5 000 € suuruisen seuraamusmaksun, jos elintarvikealan toimija harjoittaa elintarvikkeiden markkinointia elintarvikesäännösten vastaisella tavalla. Ruokavirasto on antanut seuraamusmaksun määräämistä koskevaa ohjeistusta.

Alkuperämaan virheellinen ilmoittaminen voidaan katsoa myös elintarvikepetokseksi. Elintarvikelailla (297/2021) toteutetaan osaltaan vuoden 2019 hallitusohjelman tavoitteita, jotka liittyvät harmaan talouden torjumiseen. Elintarvikeketjun rikollisuuden torjunta edellyttää yhteistyön lisäämistä ja kehittämistä useiden eri viranomaisten kanssa. Ruokavirasto on mukana harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategian ja toimenpideohjelman (2020–2023) toteuttamisessa ja on saanut tähän työhön lisäresursseja kahdeksi vuodeksi.

Komissio julkaisi toukokuussa 2020 Pellolta pöytään –strategian, jonka toimeenpanosuunnitelmassa todetaan, että komissio tekee vuoden 2022 loppuun mennessä ehdotuksia pakollisten alkuperämerkintöjen laajentamisesta tiettyihin elintarvikeisiin. Suomi pitää aloitetta erittäin tärkeänä ja osallistuu aktiivisesti sen käsittelyyn. Pellolta pöytään –strategian toimeenpanon aikana jäsenvaltiot eivät voi ilmoittaa EU:lle kansallisia alkuperämerkintäsäädösehdotuksia, sillä komissio on ilmoittanut antavansa niihin kielteisen lausunnon.

2. Eduskunta edellyttää, että maa- ja metsätalousministeriö helpottaa ja parantaa pienteurastamojen toimintaedellytyksiä sekä tilateurastusta valiokunnan mietinnössä esitetyn mukaisesti ja tuo tarvittavat säädösmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi vuoden 2022 aikana. Suomen on haettava poikkeamista EU-lainsäädännöstä, mikäli säädösten muuttaminen ei muutoin ole mahdollista.

Suomi on jo helpottanut ja parantanut pienteurastamoiden toimintaedellytyksiä ja tilalla tapahtuvaa teurastusta monin tavoin.

Suomessa on ollut voimassa vuodesta 2011 saakka pienteurastamoiden rakenteita koskevat laajat kansalliset mukautukset Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 853/2004 vaatimuksista. Mukautuksille on saatu Euroopan komission hyväksyntä. Mukautuksista säädetään elintarvikehygieniasta annetussa maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa (318/2021). Mukautukset keventävät pienteurastamojen tiloja koskevia vaatimuksia merkittävästi. EU-lainsäädännön tarkoitus on muun muassa taata eläinten hyvinvointi käsittelyn ja lopetuksen aikana sekä teurastuksen hygieenisyys ja lihan elintarvikekelpoisuus. Maa- ja metsätalousministeriön näkemyksen mukaan pienteurastamoiden vähimmäisvaatimukset ovat jo nyt niin vähäiset, että niistä olisi vaikea poiketa elintarviketurvallisuutta vaarantamatta.

Pienteurastamoiden on täytettävä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 852/2004 yleiset hygieniavaatimukset, mutta niille on annettu useita mukautuksia Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 853/2004 vaatimuksista. Mukautuksia ei ole rajoitettu tietyn alueen pienteurastamoihin, eikä kyseisissä pienteurastamoissa teurastettujen eläinten lihan myyntiä ole rajattu ainoastaan kotimaahan. Teurastamolta ei vaadita erillistä tilaa alkuperätilalla tapettujen eläinten vastaanottoa varten, jos teurastusta jatketaan välittömästi eläinten vastaanottamisen jälkeen. Alle 1000 eläinyksikköä vuodessa teurastavien sorkka- ja kavioeläinten pienteurastamoiden vähimmäisvaatimuksena on yksi teurastustila sekä yksi jäähdyttämö. Niissä ei vaadita teurastuslinjasta eroavaa erillistä kattokiskoa (sivuraide) tarkempaan lihantarkastukseen ohjattaville ruhoille, vaan asianmukainen paikka tarkemman lihantarkastuksen tekoon riittää. Pienteurastamossa ei tarvitse olla navettaa, vaan asianmukainen odotustila riittää, jos teurastettavia eläimiä ei säilytetä pienteurastamossa yön yli. Ruokavirasto voi hyväksyä edellä mainitut mukautukset käytettäviksi myös yli 1000 mutta enintään 5 000 eläinyksikköä vuodessa teurastavissa sorkka- ja kavioeläinten pienteurastamoissa tapauskohtaisen arvioinnin perusteella.

Alle 150 000 siipikarjaan kuuluvaa lintua tai jäniseläintä vuodessa teurastavissa pienteurastamoissa riittää yksi jäähdyttämö. Ruokavirasto voi tapauskohtaisesti hyväksyä, että myös yli 150 000, mutta enintään 300 000 lintua tai jäniseläintä vuodessa teurastavissa pienteurastamoissa on vain yksi jäähdyttämö.

Enintään 5 000 eläinyksikköä sorkka- ja kavioeläimiä tai 300 000 siipikarjaan kuuluvaa lintua tai jäniseläintä vuodessa teurastavissa pienteurastamoissa on mahdollista leikata lihaa ilman erillistä leikkaamotilaa. Eläinyksikköjen laskemisessa käytetään komission delegoidun asetuksen (EU) 2019/624 7 artiklan 2 kohdassa ja komission täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2019/627 13 artiklan 3 kohdassa määriteltyjä muuntokertoimia.

Lisäksi Suomessa on helpotettu pienteurastamoissa tapahtuvaa lihantarkastusta sallimalla niin sanottu viivästetty *post mortem* -lihantarkastus. Komission delegoidun asetuksen (EU) 2019/624 7 artiklassa säädetään mahdollisuudesta poikkeuksiin teurastamossa toimivan virkaeläinlääkärin (entinen tarkastuseläinlääkäri) läsnäolosta. Alle 1 000 eläinyksikköä vuodessa tai alle 150 000 siipikarjaan kuuluvaa lintua tai jäniseläintä vuodessa teurastavissa pienteurastamoissa *post mortem* -tarkastuksia voi suorittaa virallinen avustaja virkaeläinlääkärin vastuulla tietyin ehdoin. Komission täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2019/627 13 artiklassa säädetään mahdollisuudesta poikkeuksiin *post mortem* -tarkastuksen ajankohdasta. Alle 1 000 eläinyksikköä vuodessa tai alle 150 000 siipikarjaan kuuluvaa lintua tai jäniseläintä vuodessa teurastavissa pienteurastamoissa toimivaltainen viranomainen voi sallia *post mortem* -tarkastuksen lykkäämisen enintään 24 tuntiin teurastuksesta. Molemmissa mainituissa komission säädöksissä annetaan toimivaltaiselle viranomaiselle mahdollisuus tietyin ehdoin ja Euroopan komission hyväksynnällä ulottaa edellä mainitut teurastusmäärää ja *post mortem* -tarkastuksen ajankohtaa koskevat poikkeukset myös hieman suurempiin teurastamoihin. Suomi on hyödyntänyt tämän mahdollisuuden ja poikkeukselle on saatu Euroopan komission hyväksyntä. Asiasta säädetään elintarvikevalvonnasta annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (315/2021) 5 §:ssä. Enintään 3 000 eläinyksikköä sorkka- ja kavioeläimiä tai 200 000 siipikarjaan kuuluvaa lintua vuodessa teurastavat pienteurastamot voivat hakea Ruokavirastolta virkaeläinlääkärin läsnäoloa ja *post mortem* -tarkastuksen ajankohtaa koskevia edellä mainittuja poikkeuksia.

Elintarvikelain (297/2021) 71 §:ssä mahdollistetaan valtion subventio pieniä eläinmääriä teurastavien teurastamoiden ja riistan käsittelylaitosten lihantarkastusmaksuista. Tästä subventiosta säädettiin jo vuonna 2011 aiemmassa elintarvikelaissa. Subventio on vuosittain noin 600 000 euroa. Se on tasannut pienteurastamoiden lihantarkastusmaksuja siten, että maksun suuruus ei riipu pienteurastamon etäisyydestä lihantarkastuspalvelun tuottajaan. Subventio on hyödyttänyt erityisesti syrjäisillä seuduilla sijaitsevia pienteurastamoita.

Pohjoismaissa ja myös Ruokavirastossa on meneillään tutkimushankkeita, joissa selvitetään mahdollisuuksia hyödyntää videokuvausta lihantarkastuksessa. Tutkimusten avulla pyritään myöhemmin muuttamaan EU-lainsäädäntöä. Jos niin sanottu etälihantarkastus tulisi mahdolliseksi, se edelleen helpottaisi pienten ja syrjäisillä alueilla sijaitsevien teurastamoiden toimintamahdollisuuksia.

Tilalla tapahtuvan teurastuksen osalta Suomi on hyödyntänyt kaikki EU-lainsäädännön mahdollistamat lihantarkastusta koskevat poikkeukset. Niistä säädetään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 853/2004 1 artiklan 3 kohdassa. Poikkeukset mahdollistavat tarkastamattoman siipikarjan, jäniseläinten ja luonnonvaraisen riistan lihan pienten määrien toimittamisen suoraan kuluttajille tai paikalliseen vähittäiskauppaan. Vastaavasta poikkeuksesta koskien tarkastamatonta poronlihaa säädetään komission delegoidun asetuksen (EU) 2019/624 12 artiklan 1 kohdassa. Muiden eläinten kuten lampaiden osalta lihantarkastuspakosta ei ole mahdollista poiketa. EU-lainsäädännössä edellytetään, että poikkeuksista säädetään kansallisesti ja Euroopan komissio hyväksyy kansalliset säännöt. Suomen kansallisille säännöille on saatu Euroopan komission hyväksyntä ja niistä säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa (318/2021). Alkutuotannon toimija saa teurastaa siipikarjaa ja jäniseläimiä ja leikata niiden lihaa alkuperätilalla, rekisteröidyssä elintarvikehuoneistossa, ja luovuttaa suoraan kuluttajalle ja/tai toimittaa paikalliseen vähittäiskauppaan vuosittain yhteensä enintään 40 000 kg siipikarjanlihaa ja 20 000 kanin verran tarhatun kanin lihaa ilman lihantarkastusta. Poronhoitoalueella alkutuotannon toimija saa teurastaa poroja ja leikata niiden lihaa alkuperätilalla, rekisteröidyssä elintarvikehuoneistossa, ja toimittaa suoraan kuluttajalle vuosittain enintään 5 000 kg poronlihaa ja 500 kg

poron kuivalihaa ilman lihantarkastusta. Vastaavasti myös metsästäjä voi loppuun teurastaa luonnonvaraista riistaa ja leikata sen lihaa rekisteröidyssä elintarvikehuoneistossa ja luovuttaa suoraan kuluttajalle tai toimittaa vähittäiskauppaan luonnonvaraisen riistan lihaa ilman lihantarkastusta asetuksessa säädetyin ehdoin.

Tilojen toimintaa helpottaa myös mahdollisuus nautojen, hevosten ja sikojen teurastuksen aloittamiseen alkuperätilalla. Tämä niin sanottu laidunteurastus mahdollistettiin tietyin ehdoin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 853/2004 liitteen III muutoksella, jota Suomi ajoi aktiivisesti. Muutosta alettiin soveltaa 9.9.2021. Tilalla saa teurastaa kerrallaan enintään kolme nautaa, kolme kavioeläintä tai kuusi sikaa. *Ante mortem* -tarkastuksen tekevän virkaeläinlääkärin on oltava paikalla teurastushetkellä. Eläimet (ja niiden osat) kuljetetaan teurastamoon loppuun teurastettaviksi teurastamon kuljetusajoneuvolla. Ruokaviraston ohjeistus edellä mainitusta teurastuksen aloittamisesta alkuperätilalla valmistui 28.3.2022, joten laidunteurastusmahdollisuutta voidaan vastedes hyödyntää Suomessa. Ruokavirasto onkin antanut 19.9.2022 ensimmäisen hyväksyntäpäätöksensä laidunteurastuksen mahdollistavalle teurastamon liikkuvalle yksikölle.

EU-lainsäädännön mahdolliset kansalliset mukautukset ja poikkeukset sekä pienteurastamoiden toimintaedellytysten että tilalla tapahtuvan teurastuksen osalta on otettu Suomessa käyttöön täydessä laajuudessaan. Siten uusien mukautusten sisällyttäminen kansalliseen lainsäädäntöön ei ole mahdollista. Suomen Euroopan komissiolle ja muille jäsenvaltioille ilmoittamat ja kansallisessa lainsäädännössä olevat kansalliset säännöt, mukautukset ja poikkeukset on koottu MMM:n internetsivuille (https://mmm.fi/lainsaadanto/elaimet-elintarvikkeet-ja-terveys/lainsaadanto/i-rekisteri) asiakirjaan ”Kansalliset säännöt, mukautukset ja poikkeukset EU:n elintarvikehygienialainsäädännöstä”. Asiakirjassa on Suomen ilmoitusten (notifikaatioiden) numerot ja linkki komission internetsivulle, josta Suomen ilmoitukset ovat löydettävissä.